

Universiteit
Leiden

The Netherlands

Bedwell, Grotius en de schim van Scaliger: Een humanistisch epigram als diplomatiek instrument

Visser, A.S.Q.; Ommen, Kasper van; Vrolijk, Arnoud; Warnar, Geert

Citation

Visser, A. S. Q. (2007). Bedwell, Grotius en de schim van Scaliger: Een humanistisch epigram als diplomatiek instrument. *Kleine Publicaties Van De Leidse Universiteitsbibliotheek*, 75, 129-134. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/14453>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/14453>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Aangeraaft

Boeken in contact met hun lezers

Kleine publicaties
van de Leidse Universiteitsbibliotheek
Nr. 75

LIBRARIA
SUPELLE...

HANC
AVESSOR

HAC DELECTOR

GUILJELMUS SALDENUS
de
LIBRIS
Variorum eorum
USU et ABUSU
LIBRI II.

Joh. Weyden Aboe L. jr. fecit.

Aangeraakt

Boeken in contact met hun lezers

Een bundel opstellen voor
Wim Gerritsen en Paul Hoftijzer

REDACTIE

Kasper van Ommen
Arnoud Vrolijk
Geert Warnar

SCALIGER INSTITUUT
UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK LEIDEN

LEIDEN 2007

ISSN 0921-9293, deel 75

Omslag-illustratie: *Portret van Jacob Cats* (detail) (Academisch Historisch Museum BN 294); Wybrand Hendriks, *Hendrik Albert Schultens* (detail) (Universiteitsmuseum Amsterdam, portret no. 92 ©Universiteit van Amsterdam), *Portret van Willem de Vreeze* (detail) (Collectie UB Leiden).

Illustratie frontispice: G. Saldenus, *De libris Varioque eorum usu & abusu Libri duo* [...]. Amsterdam, Ex officina Henrici & viduæ Theodori Boom 1688. UBL 672 D 15:1.

© Copyright Leiden 2007 by: de auteurs van de bijdragen,
Universiteitsbibliotheek Leiden, en andere houders van copyright.

Druk: Station Drukkerij, Leiden

Universiteitsbibliotheek Leiden
Witte Singel 27
2311 BG Leiden
Fax: 071 - 527 2836

Inhoudsopgave

Bij het afscheid van Wim Gerritsen en Paul Hoftijzer	9
Jan Just Witkam, Door boeken aangeraakt	13
Jan Schmidt, Glossen, Gebeden, Tabellen, Ex-Libris Inscripties en een verhitte Controverse tussen Osmaanse Geleerden	21
Geert Warnar, Boze tongen en een doorboord hart. Vorm en inhoud van de oudste liefdesbrief in het Nederlands	29
Lydeke van Beek, Gelukkige ogenblikken in de handschriftenjacht. Handschrift BPL 2231 in het vizier	35
Wim van Anrooij, Een zestiende-eeuwse lezer neemt de pen ter hand. De Zuid-Nederlandse vertaling van de <i>Legenda aurea</i> in UBL Ltk. 281	43
Harm Beukers, Quid pro quo. Een Japanse selectie uit Dodoens' <i>Cruydt-Boeck</i>	53
Chris L. Heesakkers, Junius' <i>Martialis</i> (UBL 755 H 30) en het Leidse triumviraat van de vriendschap	63
Jeanine De Landtsheer, Justus Lipsius' <i>De Vesta et Vestalibus</i> <i>Syntagmata</i>	71
Florike Egmond, Hallucinaties in Clusius' <i>Exoticorum</i>	81
Esther van Gelder en Sylvia van Zanen, 755 A 3: Ctrl+X en Ctrl+V. Knip- en plakwerk in Carolus Clusius' verzameld werk	91
Dirk van Miert, Een kijkje in de keuken van Colomiès	99

Astrid C. Balsem, Scaligers en Vossius' vrienden	107
Marika Keblusek, Meer dan een mooi gezicht	115
Peter Mason, Het Kameel-Schaep	121
Arnoud Visser, Bedwell, Grotius en de schim van Scaliger. Een humanistisch epigram als diplomatiek instrument	129
Martijn Storms, Het aangeraakte kaartboek. De geannoteerde drukproef van het kaartboek van Voorne	135
Jos Damen, Van doller kervel en waterscheerling. De nalatenschap van Johann Jakob Wepfer in de Universiteitsbibliotheek Leiden	143
Charles van den Heuvel & Elwin Koster, Tussen papieren en digitale kaarten. De annotatie van een atlas en bijbehorende kaarten van Woerden	151
André Bouwman, Een geannoteerde Vondeldruk in een geannoteerde bibliotheekcatalogus	157
Paul J. Smith, Prosper Marchand en het <i>Cymbalum mundi</i>	165
Paul Gerretsen, Een en ander over een canard die Leiden even aandeed	171
Arnoud Vrolijk, 'Geheel vrij van die overdrevene schrijfzucht'. Hendrik Albert Schultens (1749-1793) en de Arabische spreekwoorden van al-Maydani	183
Jef Schaeps, Taurel en zijn vrienden. Een negentiende-eeuws netwerk	193
Klaas A. Worp, Een papyrologisch curiosum in Leiden	199

Kasper van Ommen, Aangeraakt tot het einde. Du Rieu en Burman Becker	205
Ineke Smit, 'Een treurig en heilloos familie-proces'. Verrassende bijlagen in een drietal brochures inzake een testamentskwestie in 1861-1862	213
Adriaan van der Weel, Onaangeraakte boeken	225
Anton van der Lem, 'Het groote pleit beslecht'. Anderhalve eeuw <i>Tien Jaren</i> van Robert Fruin	231
Ernestine G.E. van der Wall, Bolland en het rooms- katholieke modernisme	239
Jan Paul Hinrichs, De meerwaarde van de overdruk: C.C. Uhlenbeck, N. van Wijk en hun verloren gewaande correspondentie	251
Over de auteurs	257
Index	265

Bedwell, Grotius en de schim van Scaliger

Een humanistisch epigram als diplomatiek instrument

Arnoud Visser

De Engelse predikant en arabist William Bedwell (1563-1632) bezat één boek dat door zoveel mogelijk, liefst voorname handen aangeraakt moest worden. Dit was zijn album amicorum, een exemplaar van Nicolaus Taurellus' *Emblemata Physico-Ethica* (Neurenberg, 1595), dat sinds 1968 in bezit is van de Universiteitsbibliotheek Leiden. De bladspiegel van het boek was speciaal voor dit gebruik ontworpen. De linkerpagina's waren onbedrukt, op een sierlijke omlijsting na, zodat vrienden en relaties van de eigenaar hier een persoonlijke boodschap konden achterlaten. Voor inspiratie kon men desgewenst terecht op de rechterpagina, waar steeds een Latijns embleem stond afgebeeld, opgebouwd uit motto, afbeelding en gedicht.

Het boekje bevatte al een reeks beroemde namen toen op 1 oktober 1612 de 29-jarige advocaat-fiscaal van de Staten van Holland, mr. Hugo de Groot, zijn pen in de inktpot doopte en het volgende gedicht toevoegde (afb.):

Parve liber, non tu gemmis insignis et auro,
Quae viles animae munera prima putant,
Sed quem lucidior gemmis, pretiosior auro
Doctorum decorat tot veneranda manus,
Da veniam nobis inter sacra pignora famae, 5
Haec quod de media nomina plebe vides.
Siquis erit de re cupiet qui discere, qui sim:
A Musis olim non alienus eram.
Scaligeri testor manes, mihi numinis instar.
Sed nunc ista fori turbine rapta iacent. 10
Saepe tamen veteres animus suspirat ad artes
Seque Casaubono posse placere velit.

In gratiam viri optimi doctissimique Wilhelmi Bedwell
scribebam Hagae

[Hugo Grotius]

MDCXII

Cal. Oct.

'Klein boekje, je valt niet op door juwelen of goud,
wat goedkope geesten de chicste cadeaus vinden,
maar schitterender dan juwelen en kostbaarder dan
goud
siert je de eerbiedwaardige hand van zovele geleerden.
Vergeef me dat je temidden van heilige tekens van
faam 5
deze namen ziet van volkse afkomst.
Als er iemand is die wil weten wie ik ben:
Eens was ik goed vertrouwd met de Muzen.
Ik roep Scaligers schim tot getuige, voor mij gelijk aan
goddelijke kracht.
Maar die zaken zijn voorbij, verstoord door de wervel-
wind van de juristerij. 10
Vaak echter verlangt mijn hart naar de oude kunsten
En zou willen dat hij Casaubon kon plezieren.

Dit schreef ik te Den Haag, als gunst voor de voortreffelijke,
zeergeleerde heer William Bedwell,

[Hugo de Groot]

1 oktober 1612'

Grotius' gedichtje is een typisch voorbeeld van het gebruik van
poëzie als sociaal bindmiddel in de wereld van geleerden. De
auteur toont zich perfect vertrouwd met de humanistische etikette.
De woordkeus, waarin men echo's kan beluisteren van Ovidius'
ballingschapspoëzie (*Tristia*, 1.1), verraaft een soepele omgang

met de klassieken. Het argument, met zijn contrast tussen materiële en intellectuele rijkdom, tussen het leven van de studie en dat van de advocatuur, bevestigt typisch humanistische waarden. Door (als een ware advocaat) de geest van Scaliger op te roepen verbindt Grotius bovendien handig intellectueel gezag met sociaal krediet. Met zijn grote leermeester achter zich, kan hij rekenen op de sympathie van diens geleerde vriend, Isaac Casaubon. Deze introductie moet voor Bedwell voldoende zijn.

Hiernaast presenteert Grotius zich als een regent wiens bestuurlijke verantwoordelijkheden amper nog tijd overlaten voor ‘de Muzen’. Deze observatie is zeker niet overdreven. Gedichten van Grotius uit deze tijd zijn ronduit schaars. Terwijl de dichterlijke activiteiten uit zijn studententijd tegenwoordig negen banden beslaan, past de rest van zijn poëtische leven in één deel. Uit 1612 kennen we naast het epigram voor Bedwell zelfs maar één ander gedicht. Het is daarom interessant te bekijken waarom Bedwell vereerd wordt met Grotius schaarse poëtische aandacht.

De Engelse geleerde verbleef in de Republiek van augustus tot oktober 1612. Zijn bezoek diende allereerst de studie van het Arabisch. Bedwell wilde in Leiden bijvoorbeeld handschriften bekijken uit de collectie van Scaliger. Belangrijker nog was zijn plan om met de uitgevers van de *Officina Plantiniana*, Frans van Raphelingen junior en zijn broer Joost, te onderhandelen over de aankoop van hun Arabische zetsel. Bedwell werkte al jaren aan een woordenboek, maar in Engeland kon dit niet worden uitgegeven. Met steun van zijn patroon, Lancelot Andrewes, bisschop van Ely, wilde hij nu zelf het instrumentarium kopen. De afhandeling van deze verkoop zou echter problematisch verlopen, zodat Bedwell zijn woordenboek uiteindelijk nooit heeft gepubliceerd.

Grotius had met deze missie weinig van doen. Voor hem was Bedwell in de eerste plaats de bezorger van een brief van Casaubon (d.d. 11 augustus 1612), die hij per ommekeer beantwoordde. Beide brieven en hun vervolg zijn bewaard en plaatsen deze geleerde visite in een ander perspectief. Grotius’ brief gaat amper

over Bedwell of Arabisch, maar vooral over de theologische conflicten tussen de Remonstranten en de contra-Remonstranten. Hij klaagt over het gebrek aan nuance in de discussie over predestinatie en verwijst naar de situatie in de vroege kerk. De kerkvaders hadden toch verstandiger gereageerd op Pelagius en zijn idee dat de mens in staat was zonde te vermijden. Zij hadden niet gekozen voor extreme oplossingen, zoals totale predestinatie, maar ruimte gelaten voor een bepaalde mate van vrije wil. De ‘bron van alle kwaad’ was echter voor Grotius de ‘anarchie’ in het kerkbestuur.

Hiermee begaf Grotius zich via de *Respublica litteraria* op het terrein van de politieke diplomatie. De Engelse koning Jacobus I was niet alleen een van de belangrijkste Protestantse machthebbers, maar bovendien theoloog. Grotius kon dus weten dat Jacobus bijzondere interesse had voor het Hollandse conflict. Hij wist ook dat Casaubon een geziene gast was aan het hof en vriend van invloedrijke adviseurs als bisschop Andrewes en John Overall, deken van St Paul’s cathedral. De brief van Grotius aan Casaubon over de kerkelijke conflicten moet in dit licht worden bekeken. Grotius’ politieke motieven worden nog duidelijker zichtbaar, wanneer hij een paar maanden later van landsadvocaat Johan van Oldenbarnevelt de opdracht krijgt zelf naar Londen te reizen. Tegenover Oldenbarnevelt bericht hij optimistisch over zijn contacten met Andrewes, ‘een man van sonderlinghen aenzyen ende credyt by Syne Maiesteyt’ en Casaubon, ‘dye oock alle dagen by den Coningh werdt ontboden’ (d.d. 19 april 1613).

In zijn epigram zegt Grotius niets te veel. De advocaat-fiscaal hield inderdaad weinig tijd over voor de muzen. Maar als hij zich weer even tot de oude kunsten wendt en de geest van Scaliger oproept, biedt dat een intrigerende kijk op de politieke relevantie van humanistische geleerdheid.

Bibliografie

Ik heb dankbaar gebruik gemaakt van Alastair Hamiltons rijke biografie van William Bedwell, *William Bedwell the arabist 1563-1632* (Leiden, 1985). Dit boek bevat bovendien een overzicht van alle bijdragen aan Bedwell's album amicorum (p. 121-123).

Het album amicorum zelf wordt onder signatuur UBL BPL 2753:1 bewaard in de bijzondere collecties van de Universiteitsbibliotheek Leiden. Het gedichtje van Grotius voor Bedwell (fol. 58v) is nog niet eerder uitgegeven. Wel citeert G. Kuiper vijf verzen in 'Een paar bladzijden poëzie van Hugo de Groot uit de eerste jaren na zijn Franse reis', *Studenten Almanak Vrije Universiteit*, 63 (1963), p. 263.

Momenteel bereidt Moniek van Oosterhout (RUG) een editie voor van de zogenaamde *Posteriora*, Grotius' poëtische productie vanaf 1608, die zal worden gepubliceerd in de reeks *Dichtwerken van Hugo Grotius* (Assen, 1970-).

Een overzicht van Grotius' totale dichterlijke oeuvre is te vinden in Arthur Eyffinger, *Inventory of the poetry of Hugo Grotius* (Assen, 1982).

Enkele case-studies van zijn jeugdwerk zijn gebundeld in Eyffingers *Grotius poeta. Aspecten van zijn dichterschap* (Den Haag, 1981).

De geciteerde correspondentie van Grotius is te vinden in P.C. Molhuysen, *Briefwisseling van Hugo Grotius I* (Den Haag, 1928).

Hartelijk dank aan Harm-Jan van Dam, Dirk van Miert en Kasper van Ommen voor logistieke hulp en inhoudelijk commentaar. Eventuele fouten zijn uiteraard mijn verantwoordelijkheid.